

Türkiye'deki Suriyelilerin Geri Dönüş Göçü: Şanlıurfa Örneği¹

Mehmet Şahin², Mahmut Kaya³

Öz

Uluslararası göç süreçlerinin önemli boyutlarından biri, göç eden bireylerin veya toplulukların köken ülkeye geri dönüşleridir. Geri dönüş, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerde bir hak olarak tanımlanmakta; özellikle gönüllü geri dönüş, mülteci krizlerine yönelik kalıcı çözüm stratejilerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak gönüllü geri dönüş süreçleri yalnızca bireysel tercihlerle sınırlı olmayıp güvenlik, siyasal istikrar, ekonomik ve toplumsal koşullar ve uluslararası politikaların etkisiyle biçimlenmektedir. Bu çalışma, Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların gönüllü geri dönüş eğilimlerini sorunsallaştırmaktadır. Araştırmanın amacı Şanlıurfa örneğinde Suriyelilerin gönüllü geri dönüş eğilimlerini ve bu eğilimleri belirleyen temel faktörleri incelemektir. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş; fenomenolojik desen çerçevesinde veriler derinlemesine görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Çalışma kapsamında Şanlıurfa'nın üç merkez ilçesinde (Eyyübiye, Haliliye, Karaköprü) ikamet eden 26 Suriyeli sığınmacı ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Araştırma sonuçları, katılımcılar arasında koşulsuz gönüllü geri dönüş eğiliminin bulunmadığını ortaya koymuştur. Bulgular, iki temel eğilime işaret etmektedir: Katılımcıların bir kısmı hangi koşulda olursa olsun Suriye'ye geri dönmeyi reddederken (koşulsuz reddediş), diğer bir kısmı ise ancak belirli şartların sağlanması durumunda geri dönüşü mümkün (şartlı kabulleniş) görmektedir. Güvenlik kaygıları, ekonomik istikrarsızlık, kentsel altyapı eksiklikleri, mezhepsel ve politik çatışmalar ile sosyal bağların zayıflaması geri dönüş olumsuz yaklaşımın temel nedenleri arasında öne çıkmaktadır. Öte yandan, rejim değişikliği, savaşın sona ermesi, güvenliğin sağlanması ve temel hakların güvence altına alınması gibi koşulların gerçekleşmesi halinde geri dönüşü şartlı olumlu bakan bir grubun varlığı da dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde gönüllü, güvenli ve onurlu geri dönüş için gerekli koşulların oluşmadığı görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların geri dönüş eğilimlerinin çok katmanlı ve dinamik bir yapıya sahip olduğu açıktır. Bu bağlamda geri dönüş olgusunun daha kapsamlı bir biçimde anlaşılabilmesi için farklı temalar ve örneklem grupları üzerinde yapılacak yeni akademik çalışmalar önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Geri dönüş, Göç Politikaları, Suriyeli sığınmacılar, Şanlıurfa.

ABSTRACT IN ENGLISH

Return Migration of Syrians in Türkiye: The Case of Şanlıurfa

One of the significant dimensions of international migration processes is the return of individuals or communities to their country of origin. Return migration is recognized as a right in both national and international legal frameworks, and voluntary return, in particular, is considered one of the durable solutions to refugee crises. However, voluntary return processes are not limited to individual preferences; they are also shaped by security, political stability, economic and social conditions, and the influence of international policies. This study problematizes the voluntary return tendencies of Syrian refugees residing in Şanlıurfa. The main objective is to examine the voluntary return tendencies of Syrians in Şanlıurfa

¹ Bu makale, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından tamamlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Bilim Uzmanı Sosyolog, Türkiye, mhmtsahin060@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2622-2651.

³ Prof. Dr., Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Türkiye, mahmutkaya@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4691-9739.

and to identify the key factors shaping these tendencies. A qualitative research method was adopted, and data were collected through in-depth interviews within the framework of a phenomenological design. Fieldwork was conducted with 26 Syrian refugees living in three central districts of Şanlıurfa (Eyyübiye, Haliliye, and Karaköprü). The collected data were analyzed using thematic analysis.

The findings reveal that there is no unconditional voluntary return tendency among participants. Instead, two main patterns emerged: while some participants categorically rejected returning to Syria (unconditional rejection) under any circumstances, others considered return possible only if specific conditions were met. (conditional acceptance) Security concerns, economic instability, inadequate urban infrastructure, sectarian and political conflicts, and the weakening of social ties were identified as the main reasons for the negative attitudes toward return. Conversely, a conditional positive perspective was observed among those who stated that regime change, the end of the war, the restoration of security, and the guarantee of fundamental rights would make return conceivable. In conclusion, the study demonstrates that, during the research period, the necessary conditions for a voluntary, safe, and dignified return had not been established. The findings also highlight that the return tendencies of Syrian refugees are multilayered and dynamic. Therefore, further academic studies focusing on different themes and sample groups are essential for a more comprehensive understanding of return migration.

Keywords: Migration, Return migration, Migration policies, Syrian refugees, Şanlıurfa.

Giriş

Göç, bireylerin ya da toplulukların çeşitli nedenlerle ulusal sınırlar içinde ya da ötesine yönelen çok boyutlu bir nüfus hareketi olarak tanımlanır. İnsanlık tarihi boyunca daha iyi yaşam koşullarına ulaşma arzusu, güvenlik endişeleri, çevresel zorunluluklar ve siyasal gelişmeler göçün temel belirleyicileri olmuştur. Bu süreç, kimi zaman bireylerin kendi iradeleriyle gerçekleştirdikleri gönüllü bir hareket, kimi zaman ise savaş, kıtlık, doğal afetler veya zorlayıcı göç politikaları gibi dışsal etkenlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla göç, yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda tarihsel, toplumsal ve siyasal koşulların şekillendirdiği çok katmanlı bir olgu niteliği taşımaktadır (Castelli, 2018; Kaya, 2017; Perruchoud & Redpath, 2017).

Göçün çok boyutlu yapısı içinde geri dönüş hem gönüllü hem de zorunlu göç bağlamında incelenmesi gereken önemli bir süreçtir. Gönüllü geri dönüş kararları bireysel faktörlerle şekillenirken, zorunlu göç durumlarında bu süreç çok daha karmaşık hale gelir. Genel anlamda geri dönüş, bireylerin gönüllü ya da zorunlu olarak, önemli bir süre kaldıkları ülkeden kendi menşe veya önceki ülkelerine dönmeleri olarak tanımlanmaktadır (Alrababah et al., 2023; Dustmann & Weiss, 2007; Kanbir, 2020; Kaya, 2022). Uluslararası literatürde “Dönüş Göçü” terimi, bireylerin en az bir yıl boyunca yabancı bir ülkede yaşamalarının ardından menşe ülkelerine ya da sürekli ikamet ettikleri yere geri dönmeleri durumunu tanımlamaktadır. Bu dönüş, gönüllü olabileceği gibi zorunlu sebeplerle de gerçekleşebilmektedir. Ayrıca, gönüllü geri dönüş de bu kapsam içinde yer almaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 24) Göçün gerçekleşmesi için, faydaların başlangıçtaki maliyetlerden daha yüksek olması gerekir (Dustmann & Weiss, 2007). Öte yandan “Geri Dönüş” kavramı, sadece bireysel hareketlerle sınırlı kalmayıp, özellikle mülteciler ve savaş esirleri açısından uluslararası hukuk çerçevesinde bir hak olarak da tanımlanmıştır. Bu hak, 1949 Cenevre Sözleşmeleri, 1977 Protokolleri, 1907 Dördüncü Lahey Sözleşmesi ve diğer uluslararası insan hakları belgeleri ile güvence altına alınmıştır. Bu çerçevede “Gönüllü Dönüş” kavramı ise, özellikle mülteciler, savaş esirleri ve gözaltındaki sivililer için, kendi istekleri doğrultusunda menşe ülkelerine geri dönmeleri anlamına gelmekte ve mülteciler için önerilen üç kalıcı çözümünden biri olarak değerlendirilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 34-38).

Geri dönüş, göçmenlerin edindiği sosyal, ekonomik ve kültürel birikimlerle birlikte çok katmanlı ve dinamik bir süreçtir. Bu süreçte, dönülen ülkenin ekonomik durumu, toplumsal kabulü, hukuki statüsü ve güvenlik ortamı gibi faktörler, geri dönüşün niteliğini ve sürdürülebilirliğini etkiler. King'in (1986) bu olguyu aralıktı, düzenli, mevsimlik, geçici ve kalıcı olmak üzere beş türe ayırması, geri dönüşün çeşitliliğini ve bireysel deneyimlerini anlamak için bir çerçeve sunar.

Geri dönüş olgusu, gönüllü ve zorunlu göç durumlarında farklılık gösterir. Gönüllü göçte bireysel tercihler ön plandayken, zorunlu göçte karar alma süreci çok daha karmaşıktır. Bu süreçte hem göç edilen hem de dönülen ülkenin siyasi, ekonomik ve toplumsal koşulları, yasal düzenlemeler, güvenlik durumu ve uluslararası kuruluşların rolü gibi birçok faktör etkili olur (Kaya, 2022, s. 77). Geri dönüş göçleri, göçmen grupların profillerine göre de farklılık gösterebilir. Her bir grubun özgün koşulları, geri dönüş olgusunu farklı toplumsal, hukuksal ve siyasi bağlamlarda değerlendirilmesini gerektirmektedir. Göçün niteliği ve göç eden bireylerin farklılaşan özellikleri, kavramsal, kuramsal ve uygulamalı yaklaşımların çeşitlendirilmesini zorunlu hâle getirmektedir (Geyik-Yıldırım, 2023, s. 184).

İş veya refah gibi ekonomik kaygılarla göç eden bireylerin geri dönüş kararlarını ele alan çalışmalar, işgücü göçü, mevsimlik göç, profesyonel ya da eğitim amacıyla göç eden yüksek nitelikli bireylerin deneyimlerine odaklanmaktadır (Constant & Massey, 2002; Galor & Stark, 1990; Haug, 2008; Palloni et al., 2001; Sunata, 2014; Yılmaz-Şener & Türge, 2018; Zeyneloğlu & Sirkeci, 2014). Bu çalışmalarda, ekonomik fırsatlar, kariyer olanakları ve kişisel gelişim gibi unsurların ekonomik göçmenlerin geri dönüş kararlarını nasıl şekillendirdiği detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ancak, zorunlu göçmenlerin geri dönüş süreçleri, ekonomik göçmenlerden önemli ölçüde farklı olup çok daha karmaşıktır. Zorunlu göçmenlerin geri dönüş süreçleri üzerine yapılan bazı çalışmalar, savaş, şiddet ve doğal afet gibi zorlayıcı koşullarla yerinden edilen bireylerin yaşadığı sosyal ve psikolojik etkileri ele almaktadır (Alrababah et al., 2023; İçduygu & Nimer, 2019; Kaya, 2022; Kayaoğlu, Şahin-Mencütek, & Erdoğan, 2021; Kibreab, 2003; Köseoğlu Darılmaz, 2022; Müller-Funk & Fransen, 2022; Şahin & Kaya, 2023; Şirin Öner, 2013). Zorunlu göçmenlerin geri dönüş kararlarında güvenlik kaygıları, toplumsal uyum ve ekonomik fırsatlar belirleyicidir. Özellikle çatışma sonrası dönüşler, güvenlik, toplumsal entegrasyon ve psikolojik travma gibi çok boyutlu meseleleri içerir. Bu durum, zorunlu göçmenlerin dönüşünü ekonomik göçmenlerinkinden ayırır. Sonuç olarak, geri dönüş eğilimleri tek bir faktörle açıklanamaz; bireysel kararlardan uluslararası politikalara kadar geniş bir yelpazede birçok etkenin birleşiminden oluşur.

Mevcut literatür, geri dönüş sürecinin çok katmanlı doğasına dikkat çekmekle birlikte, bazı kısıtlar da barındırmaktadır. Özellikle ekonomik temelli göç üzerine yapılan çalışmaların baskınlığı, zorunlu göç deneyimlerinin literatürde yeterince temsil edilmemesine yol açmaktadır. Bu durum, zorunlu göçmenlerin geri dönüş kararlarının arkasındaki yapısal unsurların daha sınırlı biçimde ele alınmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, anılan literatüre katkı sağlamak amacıyla Suriyeli sığınmacıların geri dönüş eğilimlerine odaklanmaktadır. Amaç, Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların geri dönüşe nasıl yaklaştıklarını ve bu süreçte etki eden çeşitli faktörleri analiz etmektir. Bu çerçevede, araştırmanın ana problemi sığınmacıların geri dönüş kararlarında hangi sosyo-ekonomik, politik ve güvenlik faktörlerinin etkili olduğu, mevcut yaşam koşullarının bu kararlar üzerindeki rolü ve geri dönüşe dair algılarını nasıl şekillendirdiği olarak ifade edilebilir. Çalışmanın özgün yönü, söz konusu eğilimleri Türkiye-Suriye sınır hattında yer alan ve uzun yıllardır çok fazla sayıda sığınmacıya

ev sahipliği yapan Şanlıurfa ili özelinde ele alınmasıdır. Her ne kadar Suriyeli sığınmacıların geri dönme kararlarını etkileyen unsurlar genel olarak literatürde yer bulmuşsa da sınır illerinin kendine özgü sosyo-kültürel ve coğrafi koşullarını ele alan çalışmalar kısıtlıdır. Bu çalışma söz konusu alana bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Kuramsal Arka plan: Geri Dönüş Göçü

Geri dönüş göçü, mikro, mezo ve makro düzeylerdeki birçok faktörün etkisiyle şekillenen karmaşık bir süreçtir. Mikro düzeyde bireylerin kişisel tercihleri (aile durumu, sağlık, ekonomik hedefler) önemlidir. Mezo düzeyde aile yapısı ve sosyal ağlar etkili olurken, makro düzeyde ise savaş, siyasi istikrarsızlık ve uluslararası politikalar belirleyici rol oynar. Ayrıca, ülkeler arası ekonomik anlaşmalar ve uluslararası kuruluşların politikaları da bu süreci doğrudan etkiler (Bilecen, 2018, s. 138). Geri dönüş göçü olgusu, neoklasik ekonomi, göçün yeni ekonomisi, sosyal ağ teorileri ve ulusötesi yaklaşımlar gibi farklı teorik çerçeveler aracılığıyla incelenmekte olup, bu teoriler olguyu çeşitli boyutlardan ele almaktadır. Neoklasik ekonomi ve göçün yeni ekonomisi yaklaşımları, göçmenlerin ne zaman ve neden geri döndüklerine odaklanmakla birlikte, çoğu zaman geri dönülen ülkelerdeki sosyal, ekonomik ve siyasal koşulları göz ardı eder. Bu kuramlar, geri dönüş süreçlerini bireysel ve izole olaylar olarak değerlendirme eğiliminde olup, göçmenlerin geri dönüş kararlarını nasıl planladıkları, sürece nasıl hazırlandıkları ve yeniden uyum sağlama biçimleri gibi dinamikleri yeterince dikkate almazlar. Ayrıca, aile dışındaki sosyal ilişkiler ve toplumsal bağlar da bu yaklaşımlar tarafından çoğunlukla ihmal edilmektedir. Buna karşılık yapısal yaklaşım, geri dönüşü yalnızca bireysel tercihlerle değil, aynı zamanda kurumsal, sosyal ve siyasal faktörlerle birlikte ele alarak göç süreçlerini daha geniş bir bağlamda değerlendirmektedir (Cassarino, 2004, s. 253-257). Göçmenler, menşe ve ev sahibi ülkelerdeki koşulları karşılaştırarak beklentilerine göre karar verirler (Cerase, 1974; Köseoğlu Darılmaz, 2022). Bu yaklaşım, ekonomik etkenlerin yanı sıra sosyal ve kurumsal unsurların da etkili olduğunu, göçmenin taşıdığı sermayenin yeniden uyumda belirleyici rol oynadığını vurgular. Sonuçta, geri dönüş toplumsal, siyasal ve ekonomik bağlamlarla iç içe geçmiş bir süreç olarak tanımlanır (Cassarino, 2004; Cerase, 1974).

Ulusötesi yaklaşım, göç ve geri dönüşü kesin bir son değil, iki toplum arasında süreklilik gösteren dinamik bir süreç olarak ele alır. Göçmenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel bağları çok katmanlı kimlikler oluşturmalarına imkân tanır (Gmelch, 1980). Mezo düzeyde hane halkı ve sosyal ağlar, bireysel kararları toplumsal yapıya bağlar; bu ağlar bilgi, destek ve himaye sağlar (Haug, 2012). Ulusötesi perspektif, düzenli ziyaretler, para transferleri ve dijital iletişimle köken ülkeyle sürekli bağların korunduğunu, bunun da geri dönüşe hazırlık oluşturduğunu savunur (Cassarino, 2004). Ekonomik modeller geri dönüşü nihai aşama olarak görürken, ulusötesi yaklaşım bunun geçici veya stratejik bir süreç olabileceğini vurgular (El Hakim, 2019). Böylece, göçmenlerin iki ülke arasında eşzamanlı ilişkileri geri dönüşün çok boyutlu doğasını anlamada temel kabul edilir.

Udovyyk ve M-Domènech'in (2024) Ukrayna üzerine araştırması, dört geri dönüş senaryosu ortaya koymaktadır. Sanal Geri Dönüşte az sayıda kişi geri dönerken çoğunluk yurtdışında kalır. Enerjik Dönüşte göçmenler, ülkenin yeniden inşasına katkı arzusu ile dönmektedir. Bağlantı Kesilmesinde toplumsal baskı, korku ve damgalama nedeniyle çoğunluk geri dönmez. Tükenmişlik Dönüşünde ise ekonomik zorluklar ve ruhsal yorgunluk göçmenleri, sınırlı katkı imkânına rağmen geri dönmeye yöneltir.

Cerese'in (1974) tipolojisi geri dönüş göçünü dört kategoriye ayırır: başarısızlık, göçmenin uyum sağlayamayıp dönmesi; muhafazakarlık, ekonomik birikimle mevcut düzeni sürdürme eğilimi; emeklilik, çalışma sonrası anavatanda sakin yaşam tercihi; yenilikçilik ise edinilen bilgi ve becerilerin toplumsal dönüşüm için kullanılmasıdır. Bu tipoloji, bireysel deneyimlerle toplumsal yapılar arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir kuramsal çerçeve sunmakta ve geri dönüş göçünü açıklamada sıklıkla başvurulmuş kuramsal çerçevelerden biri olarak değerlendirilmektedir (Bartram, Monforte, & Poros, 2017; Cerese, 1974; Gmelch, 1980). Newbold'a (1997) göre ileriye dönük göç, yeni fırsat arayışını; geri dönüş göçü ise planlı dönüşleri ya da hayal kırıklıklarını ifade eder. Stark (1995) ise geri dönüşün sadece başarı-başarısızlık ikiliğiyle açıklanamayacağını, insan ve finansal sermayeden elde edilecek getirilerin menşe ülkede daha yüksek olduğunda dönüşün tercih edileceğini belirtir. Benzer şekilde Dustmann (1995) da göçmenin yurtdışında kazandığı insan sermayesi ve deneyim kendi ülkesinde daha iyi değerlendirildiğinde geri dönüşün gerçekleştiğini vurgular.

Geri dönüş göçü, "itme" ve "çekme" faktörleriyle de açıklanmaktadır. Ev sahibi ülkeler, mültecilerin haklarını kısıtlayarak geri dönüşü hızlandırmaya çalışsa da köken ülkedeki güvenlik ve koşullar belirleyici olmaktadır. Şayet köken ülkede güvenlik endişesi karşılanmamışsa hedef ülkedeki olumsuz koşullar göz ardı edilmekte geri dönüş ertelenmektedir (Arababab vd., 2023). Örneğin İngiltere'deki ekonomik durgunluk Polonyalı göçmenler için itici bir unsurken, Polonya'daki iyileşen koşullar ve tasarruf imkânları geri dönüşü teşvik etmektedir (Fillimonau & Mika, 2019). Gmelch (1980) ise itici faktörlerin genellikle daha az etkili olduğunu, asıl belirleyicinin köken ülkenin cazibesi olduğunu vurgular.

YÖNTEM

Bu çalışmada, gönüllü geri dönüş olgusunun katılımcı deneyimlerinden derinlemesine incelenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi ve fenomenolojik desen kullanılmıştır. Bu yaklaşım, görüşme ve gözlem gibi tekniklerle olguları bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak, bireylerin yaşadıkları deneyimlere yükledikleri anlamları açıklamaya olanak tanır (Baltacı, 2017; Yıldırım & Şimşek, 2018; Yıldız vd., 2012). Veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme tekniği temel alınmış, görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu, ilgili literatürden belirlenen temalarla hazırlanmış, uzman görüşleri alınarak ve pilot uygulama yapılarak son şekli verilmiştir. Nisan 2023 ile Temmuz 2024 tarihleri arasında, tercüman aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmeler, katılımcıların izniyle ses kaydı alınarak deşifre edilmiştir. Katılımcılara araştırmanın amacı ve hakları hakkında hem Türkçe hem de Arapça olarak bilgi verilmiş ve onayları alınmıştır. Görüşmeler 40-60 dk aralığında sürmüştür. Araştırma boyunca bireylerin kimlik bilgileri gizli tutulmuş, anonimlik ilkesine uyulmuştur.

Çalışmada, Suriye'deki iç savaş nedeniyle zorunlu olarak Türkiye'ye göç eden ve Şanlıurfa'da yaşayan 18 yaş ve üzeri Suriyeli sığınmacılar evren kabul edilmiş ve bu evrenden amaçlı örnekleme yöntemiyle bir grup katılımcı seçilmiştir. Bu yöntem, araştırma konusuna ilişkin derinlemesine bilgi sağlayacak bireyleri seçmeye olanak tanır (Tarhan, 2015). Geri dönüş eğilimlerini farklı toplumsal kesimler arasında karşılaştırmak için yaş, cinsiyet, eğitim, meslek ve gelir gibi sosyoekonomik ve demografik özelliklere sahip bireylerin örnekleme yer almasına dikkat edilmiştir.

Araştırma, Suriyeli nüfusun yoğun olduğu Şanlıurfa'nın Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü ilçelerinde ikamet eden 26 sığınmacıyla yapılan derinlemesine görüşmelerle yürütülmüştür.

Etik ilkeler gereği, katılımcıların hakları korunmuş, görüşmelere gönüllü olarak dahil oldukları ve istedikleri zaman çekilebilecekleri belirtilmiştir. Toplanan verilerin gizliliği ve yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı da taahhüt edilmiştir. Çalışma, Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından etik açıdan değerlendirilmiş ve gerekli onay alınmıştır (21/03/2023-213751). Veri analizinde tematik analiz tekniği kullanılmıştır.⁴ Sosyal bilimler alanında sıkça kullanılan tematik analiz, verilerin sistematik bir şekilde kod ve tema süreciyle kategorize edilmesini ve bu temalar üzerinden kapsamlı yorumlar yapılmasını sağladığı için çalışmada tercih edilmiş, metinde bulgulara alt başlık ve anlatı paragrafları şeklinde yer verilmiştir (Braun & Clarke, 2021; Creswell&Creswell, 2021). Çalışmadaki veriler Şanlıurfa'daki Suriyeli bireylerden oluşan örneklemle sınırlıdır ve genelleme amacı taşımamaktadır.

BULGULARIN ANALİZİ ve TARTIŞMA

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyodemografik profiline ilişkin bulgular aşağıda tablo olarak verilmiştir. Toplam 26 katılımcıdan elde edilen bulgular, yaş, cinsiyet, Türkiye'ye ve Şanlıurfa'ya varış tarihleri, Suriye'deki önceki ikamet yerleri, mesleki durumları, istihdam koşulları, vatandaşlık başvuru süreçleri ve mevcut ekonomik durumları gibi temel özelliklerini kapsamaktadır. Katılımcı grubu, 15'i erkek ve 11'i kadın bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyodemografik Profili

Katılımcı Kodu	Yaş	Cinsiyet	Kalış Süresi	Geldiği Şehir	Meslek ve Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Ekonomik Durum
K1	28	Erkek	9 yıl	Deyrizor	Veteriner- Lisans Mezunu	Çalışıyor	İyi
K2	24	Erkek	9 yıl	Rakka	İnşaat Mühendisi- Lisans Mezunu	Çalışıyor	Orta
K3	18	Kadın	2 yıl	Rakka	Öğrenci- Lisans	Çalışmıyor	Orta
K4	30	Kadın	9 yıl	Halep	Öğrenci- Lisans	Çalışmıyor	Kötü
K5	39	Erkek	9 yıl	Lazkiye	Berber- İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Kötü
K6	33	Erkek	9 yıl	Halep	Yazılım Mühendisi- Lisans Mezunu	Çalışmıyor	Kötü
K7	25	Kadın	9 yıl	Rakka	İnşaat Mühendisi- Lisans Mezunu	Çalışmıyor	Orta

⁴ Braun ve Clarke (2006), güvenilir bir tematik analiz sürecini belirli aşamalarla sistematik bir şekilde tanımlamışlardır. Bu süreç, toplamda altı temel adımdan oluşmaktadır: verilerin toplanması, başlangıç kodlarının oluşturulması, temaların belirlenmesi, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanıp adlandırılması ve son olarak da verilerin raporlaştırılmasıdır. Her bir aşama, tematik analiz sürecinin başarısı açısından büyük bir öneme sahiptir ve dikkatle yürütülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, tematik analiz sürecinin altı temel aşamasına uygun olarak, öncelikle katılımcıların görüşleri detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve ilk olarak kodlama süreci gerçekleştirilmiştir. Kodlama aşamasında, görüşmelerde sıkça tekrar eden ifadeler ve anahtar kelimeler belirlenmiş ve bu ifadelerden yola çıkarak ön kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra bunlar tema başlıkları altında çalışmada sunulmuştur. Örneğin, "Suriye'de hâlâ savaş var, kendimi güvende hissetmiyorum" ifadesi, "Güvenlik Algısı ve Güvenlikle İlgili Faktörler" teması altında değerlendirilmiştir.

K8	22	Erkek	9 yıl	Deyrizor	Program Tasarımcısı- Lisans	Çalışıyor	Orta
K9	21	Erkek	10 yıl	Kobani	Öğrenci- Lisans	Çalışmıyor	Orta
K10	22	Kadın	7 yıl	İdlip	Öğrenci- Lisans	Çalışıyor	Orta
K11	24	Kadın	11 yıl	Rakka	Öğrenci- Ön Lisans	Çalışmıyor	Orta
K12	35	Erkek	5 yıl	Humus	Eğitimci- Ortaokul Mezunu	Çalışıyor	Kötü
K13	33	Erkek	10 yıl	Şam	Spor Hocası- Yüksek Lisans Mezunu	Çalışıyor	Kötü
K14	22	Erkek	11 yıl	Afrin	Öğrenci- Ön Lisans	Çalışıyor	Kötü
K15	24	Kadın	9 yıl	Deyrizor	İnşaat Mühendisi- Lisans Mezunu	Çalışıyor	İyi
K16	51	Erkek	9 yıl	Haseke	Esnaf- İlkokul	Çalışıyor	Orta
K17	27	Erkek	8 yıl	İdlip	Hemşire- Lisans Mezunu	Çalışıyor	İyi
K18	25	Erkek	9 yıl	Dera	İnşaat Mühendisi- Lisans Mezunu	Çalışıyor	Orta
K19	36	Kadın	10 yıl	Halep	Girişimci- Ortaokul Mezunu	Çalışıyor	Kötü
K20	42	Kadın	9 yıl	İdlip	Girişimci- İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Kötü
K21	27	Erkek	8 yıl	Deyrizor	Gazeteci- Lisans Mezunu	Çalışıyor	Orta
K22	25	Kadın	9 yıl	Halep	Eğitimci- Lisans Mezunu	Çalışıyor	Orta
K23	45	Erkek	10 yıl	Hama	Reklamcı- Ortaokul Mezunu	Çalışıyor	Orta
K24	48	Erkek	9 yıl	Haseke	Esnaf- İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Orta
K25	23	Kadın	7 yıl	İdlip	Garson- Ortaokul Mezunu	Çalışıyor	Kötü
K26	28	Kadın	9 yıl	Haseke	Harita Mühendisi- Lisans Mezunu	Çalışmıyor	Kötü

Katılımcıların yaşları 18 ile 51 arasında değişmekte olup, özellikle genç yetişkinler (örneğin 22 ve 24 yaş grupları) örneklemede daha yoğun temsil edilmektedir. Mesleki dağılım incelendiğinde önemli bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Katılımcılar arasında mühendislik (inşaat, yazılım),

eğitim (eğitimciler, öğrenciler), sağlık (veteriner, hemşire), hizmet (berber, garson, reklamcı), ticaret (esnaf, girişimci) ve medya (gazeteci) gibi çok farklı sektörlerden bireyler bulunmaktadır. Eğitim düzeyi dağılımı da benzer şekilde geniş bir yelpazede yer almaktadır; katılımcılar arasında lisans mezunları ve öğrencileri, ön lisans öğrencileri ile ortaokul ve ilkokul mezunları vardır. Katılımcıların Suriye'deki önceki ikamet yerleri, ülkenin kuzeyi (Halep, İdlib, Rakka), doğusu (Deyrizor, Haseke), merkezi (Humus, Şam, Hama) ve güneyi (Dera) dâhil olmak üzere çeşitli bölgeleri kapsamaktadır. Bu coğrafi çeşitlilik, farklı bölgelerdeki çatışma dinamiklerinin göç kararlarını nasıl şekillendirdiğine dair zengin bir bağlam sunmaktadır. İstihdam durumuna bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğunun (19 kişi) çalıştığı görülmektedir. Ancak, ekonomik durum değerlendirmeleri genel olarak sınırlı refahı işaret etmektedir: Sadece 3 katılımcı durumunu "iyi" olarak nitelerken, 13'ü "orta", 10'u ise "kötü" olarak tanımlamıştır.

Geri Dönüş Göçünü Etkileyen Faktörler

Araştırma bulguları geri dönüş konusunda katılımcıların tutumlarının iki temel kategoride yığılma gösterdiğine işaret etmektedir. Geri dönüşü tümüyle olumsuz yaklaşanlar (koşulsuz reddedenler) ve geri dönüşü şartlı olumlu yaklaşanlar (şartlı kabul). Birinci grup tamamen geri dönüşü karşı çıkarken, diğer grup ise bazı koşulların sağlanması durumunda geri dönüşü değerlendirebileceğini ifade etmektedir. Geri dönüşü karşı olanlar, bu tutumlarını özellikle Suriye'de süren güvenlik sorunları, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, kötü yaşam koşulları, ekonomik sıkıntılar, etnik ve mezhepsel çatışmalar, altyapı eksiklikleri ve sosyal bağların zayıflaması gibi nedenlere dayandırmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki görece entegrasyon düzeyi, devam eden eğitim süreçleri, vatandaşlık kazanımı, gelişen aidiyet duygusu, sağlanan istikrar ve uzun süreli ikametın yarattığı bağ da geri dönüşü olumsuz yaklaşımlarında etkili olmaktadır. Koşullu geri dönüşü mümkün görenler ise geri dönmeyi; Suriye'de rejim değişikliği, savaşın sona ermesi, istikrarın sağlanması, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve güvenli bir kentsel ortamın oluşması gibi koşullara bağlamaktadır. Dolayısıyla her iki grubun görüşleri incelendiğinde, kararlarını şekillendiren beş temel faktör tespit edilmiştir. Bunlar; güvenlik algısı ve güvenlikle ilgili faktörler, entegrasyon ve aidiyet düzeyi, ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri, Suriye'deki sosyal bağlar ve anavatana özlem ve Suriye'deki kentsel koşullardır.

Güvenlik Algısı ve Güvenlikle İlgili Faktörler

Sığınmacıların gönüllü geri dönüş kararlarını şekillendiren temel faktörlerden biri güvenlidir. Uluslararası alanda mültecilerle ilgili önerilen kalıcı çözüm yollarından biri olan gönüllü geri dönüşün gerçekleşebilmesi için, geri dönecek ülkede sürdürülebilir bir güvenlik ortamının tesis edilmesi büyük önem taşımaktadır. Fiziksel güvenliğin sağlanması ve bireylerin korkusuz, özgürce yaşayabilecekleri bir yapının varlığı, geri dönüşün hem bireysel düzeyde kabul edilebilir hem de uzun vadede sürdürülebilir olmasını mümkün kılmaktadır (Geyik-Yıldırım, 2023, s. 182; İçduygu & Ayaşlı, 2019, s. 16). Ancak Suriye'de devam eden çatışmalar, silahlı grupların varlığı, rejim baskısı ve etnik-mezhepsel ayrışmalar gibi çok boyutlu güvenlik tehditleri, sığınmacıların geri dönüş kararlarını ciddi şekilde etkilemektedir.

Savaş sonrası dönemde Suriye'deki birçok bölgede kapsamlı bir güvenliğin hâlâ sağlanamamış olması, bireylerin geri dönüş kararlarını doğrudan etkilemektedir. Silahlı grupların varlığını sürdürmesi, patlayıcı maddelerle dolu araziler, bombalı saldırılar ve devlet otoritesinin yer yer tamamen ortadan kalkmış olması, katılımcılar tarafından ciddi güvenlik tehditleri olarak ifade

edilmiştir. Bu durum geri dönüş için temel bir engeldir. Örneklem grubundaki K4'ün bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Savaş bitmedi. Ben bir kadın olarak bir yere gitmek zorunda kalırsam, orada kendimi güvende hissetmiyorum. Bu güvenliği ikiye ayırabiliriz. Birincisi, kendini güvende hissetmiyorsun. İkincisi, hâlâ bombalar var. Zeytin ağaçlarının olduğu yerlere mayınlar yerleştirilmiş. Geçenlerde patladı, 6 kişi öldü. Zeytin toplamak için gitmişlerdi. Şehirler ve civarlarındaki yollar, tarlalar her yerde mayın döşenmiş. Araba patlamaları da var, her şey var. Böyle bir bölgede nasıl güvende olabilirsin? (K4, Kadın, 30, Lisans Öğrencisi, Halep)

Benzer şekilde, geri dönüşe şartlı olumlu bir yaklaşım sergileyenler de temel şart olarak güvenliğin mutlak şekilde sağlanmasını talep etmektedirler. Katılımcılardan K26, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Benim için en önemli şey güvenlik. Eğer Suriye'de savaş tamamen biterse, silahlı gruplar ortadan kalkarsa ve devlet istikrarlı bir yönetim kurarsa, geri dönmeyi düşünürüm. Çünkü orası benim memleketim. Ama şu an dönersem her an bir çatışmanın ortasında kalabilirim. İş imkânı bile olsa, güvenliğin olmadığı bir yerde yaşam mümkün değil. Önce güvenlik sağlanmalı, sonra hayatı tekrar inşa edebiliriz. (K26, Kadın, 28, Harita Mühendisi, Lisans Mezunu, Haseke)

Güvenliğe dair bir diğer önemli mesele ise rejim kaynaklı tehdit algısıdır. Katılımcıların önemli bir kısmı, Esed rejiminin varlığını geri dönüşün önündeki en büyük engel olarak görmektedir. Rejimin geçmişte uyguladığı zorunlu askerlik, keyfi tutuklama, gözaltında kaybolma ve işkence gibi uygulamaların devam edeceğine dair görüş katılımcıların geri dönüşünü engellemektedir. K2'nin bu duruma dair görüşleri şöyledir:

Türkiye'den geri dönenler için sadece tutuklanma değil, aynı zamanda idam edilme gibi bir durum da söz konusu olabilir. Geçenlerde Lübnan'dan Suriye'ye zorla gönderilen 11 kişi vardı. Bu 11 kişiden şu ana kadar hiç haber alınamadı. Büyük ihtimale idam edildiler. Çünkü artık bizi hem yük olarak görüyorlar hem de onlara karşı çıktığımız için baine ilan etmişler. Şu an Suriye'de, özellikle rejimi tarafından tutuklanan binlerce insan var ve onlarla hiçbir şekilde iletişim sağlanamıyor. Bu rejim var olduğu sürece geri dönüş mümkün değildir. (K2, Erkek, 24, İnşaat Mühendisi, Rakka)

Sığınmacıların geri dönüş kararlarını etkileyen bir diğer önemli güvenlik kaygısı ise mezhepsel ve etnik ayrışmalardır. Katılımcıların bir bölümü, mezhepsel kimliklerinden veya etnik kökenlerinden dolayı Suriye'de hedef alınabileceklerini düşünmekte ve bu nedenle geri dönmeyi kendileri için tehdit oluşturduğunu belirtmektedir. İnanç özgürlüğü bağlamındaki bu kaygı K4 tarafından şöyle aktarılmıştır:

İran, bazı mahalleleri tamamen ele geçirmiş durumda. Onlar bizim üzerimizde de hak iddia ediyorlar. Onlar farklı bir mezhep ya da cemaat olduğu için bize haklarımızı vermeyecekler. Onların baskısı altında nasıl huzurlu yaşayabiliriz ki? Özgürce yaşamak mümkün olmayacak. Peki neden kendimizi böyle bir yere atmamız gerekiyor. Bu şartlar altında oraya nasıl gidilebilir? (K4, Kadın, 30, Lisans Öğrencisi, Halep)

Geri dönüşe dair tereddütlerde etnik kimliğe dayalı tehdit algısı da etkili olmaktadır. Farklı etnisitelerden oluşan mülteci topluluğu içinde bu durum geri dönüş kararlarına yansımaktadır. Örneğin K9, kaygısını şöyle ifade etmektedir:

Dini inançtan ziyade, etnik kimliğim nedeniyle bir sorun yaşayabilirim. Örneğin, ben Kürt olduğum için, Şam'a gittiğimde bu durum benim için bir problem olabilir. Etnik ya da kültürel kimliğimden dolayı orada bir tehlike altında olabilir ya da güvensizlik hissedebilirim. Bu durum benim için ciddi bir sorun teşkil edebilir. (K9, Erkek, 21, Öğrenci, Kobani)

Araştırma bulguları, Suriyeli sığınmacıların geri dönüş kararlarını belirleyen temel unsurun güvenlik kaygısı olduğunu göstermektedir. Bu kaygılar üç boyutta yoğunlaşmaktadır: Süregelen savaş ve çatışmalar, Esed rejiminin baskıları ve mezhepsel-etnik ayrışmalar. Katılımcılar, göçe neden olan bu dinamiklerin hâlen sürdüğünü ve geri dönüşü tehdit ettiğini vurgulamaktadır. Literatür de bu bulguları desteklemektedir. UNHCR (2012) savaş, altyapı eksikliği ve güvensizliği; Jusoor (2024) dış aktörlerin askerî varlığını istikrarsızlaştırıcı etken olarak göstermektedir. UNHCR (2023), 2022–2023 arasında geri dönüşlerde %22,4'lük azalma yaşandığını rapor etmiştir. Harmoon (2022) anketine göre Suriyelilerin %75,6'sı rejim değişikliği ve güvenlik sağlanmadan dönmeyi düşünmemektedir. Benzer şekilde, Erdoğan'ın (2020) çalışması Türkiye'deki Suriyelilerin %42,9'unun, Şanlıurfa'daki ve Adana'daki çeşitli Suriyeli gruplar üzerine yapılan saha araştırmaları ise (Altunoğlu, 2019; Karademir & Doğan, 2019; Kaya, 2022; Şahin & Kaya, 2023) mültecilerin güvenlik nedeniyle geri dönüşe sıcak bakmadığını ortaya koymaktadır.

Görüşmeler, katılımcıların geri dönüşte en büyük engel olarak Esed rejimini gördüklerini ortaya koymaktadır. Zorunlu askerlik, keyfi tutuklama ve işkenceler geri dönüşü imkânsız kılmakta, bu durum Amnesty International (2021) ve Human Rights Watch (2013) raporlarında da belgelenmektedir. Rejim bölgelerine dönenlerin sorgu ve baskılara maruz kaldığı, en az 2.000 mültecinin tutuklandığı belirtilmektedir (Loveluck, 2019; VDSF, 2021). Bulgularımız, rejimin uygulamalarının geri dönüşün önündeki başlıca engel olduğunu vurgulayan diğer çalışmalarla örtüşmektedir (ADMSP, 2021; Demir, 2022; Korç, 2022; Şahin-Mencutek & Meininghaus, 2023). Ayrıca, rejimin mezhepsel ve etnik kimlikleri siyasi ve askerî strateji olarak kullanması geri dönüşü olumsuz etkilemektedir. Bu durum, literatürde de (Akkan & Aksu, 2023; Altunoğlu, 2019; Koser & Kuschminder, 2015) ve Almanya örneğinde %46,6 oranıyla (The Day After, 2021) doğrulanmaktadır. Dolayısıyla, rejimin savaş sürecinde kimlikleri (mezhepsel, etnik, ideolojik vb.) bir çatışma stratejisi olarak kullandığı ve bunun da geri dönüş eğilimlerini zayıflattığı (İçduygu & Ayaşlı, 2019, s. 11; Yıldırım-Yücel, 2019, s. 134) görüşü çalışmamızda da belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularında, geri dönüş kararlarında güvenliğin temel bir faktör olduğu saptanmıştır.

Entegrasyon ve Aidiyet Düzeyi

Entegrasyon, ev sahibi toplumla göçmen kitlesi arasında, toplumun kabul görmüş bir parçası olma sürecini ifade eder. Bu sürecin, insanların toplumun kabul görmüş bir parçası olabilecekleri (veya olamayacakları) üç analitik olarak farklı boyutu vardır: Yasal-politik boyut (ikamet haklarına, vatandaşlık haklarına sahipler mi ve eşit vatandaş olarak kabul ediliyorlar mı?); sosyo-ekonomik boyut (iş, eğitim, barınma ve sağlık gibi zorlu alanlarda tam haklara ve eşit erişim fırsatlarına sahipler mi?); ve kültürel/dini boyut (yerleşik kültürel ve dini gruplarla karşılaştırılabilir hak ve fırsatlara sahipler mi?). Ayrıca, entegrasyon sürecindeki iki tarafın güç ve kaynaklar açısından temelde eşitsiz olduğunu unutmamak önemlidir (Penninx, 2009). Entegrasyonun düzeyi ve niteliği, göçmenlerin geri dönüş kararlarında önemli bir belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır. Dil yeterliliği, sosyal ilişkilerin kalitesi, vatandaşlık edinimi ve kültürel yakınlık gibi faktörler, bireyin kendini ev sahibi topluma ne ölçüde ait hissettiğini

etkileyerek, Suriye'ye geri dönüş konusundaki eğilimlerini şekillendirmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, özellikle düşük entegrasyon düzeyine sahip bireylerin, aidiyet eksikliği ve dışlanmışlık hissi nedeniyle geri dönmeye daha istekli olduklarını göstermektedir. Bu çerçevede, örneklem grubunda yer alan K5 dil bariyeri ve sosyal çevre eksikliğinin kendisini sürekli bir yabancı gibi hissettirdiğini belirterek şöyle demektedir:

Burada kendimi hiçbir zaman evimde gibi hissetmedim. Türkçeyi çok az konuşabiliyorum, bu yüzden insanlarla iletişim kurmak benim için hep zor oldu. Burada birçok insanla sadece selamlaşabiliyorum, ama gerçekten bir şeyler konuşamıyoruz. İş yerinde de aynı durum var, her zaman bir yabancı gibi hissediyorum. Bu yüzden burada kalıcı olmayı düşünmüyorum. Suriye'de kendi insanlarımla, kendi dilimi konuşarak yaşamak istiyorum. Orası benim vatanım, ne olursa olsun döneceğim (K5, Erkek, 39, Berber, İlkokul Mezunlu, Lazkiye).

Aidiyet duygusunun zayıflamasında yalnızca dil ve sosyal çevre değil, hukuki statü ve vatandaşlıkla ilgili sorunlar da etkili olmaktadır. Bu noktada katılımcılardan K20'nin değerlendirmeleri, resmi işlemler ve bürokratik engellerin aidiyet üzerindeki etkisini örneklemektedir. Katılımcı, uzun yıllardır Türkiye'de yaşamasına rağmen hâlâ bir yabancı gibi muamele gördüğünü şu şekilde ifade etmektedir:

Burada arkadaşlarım var, zamanla çevremi de kurdum ama her zaman bir eksiklik hissediyorum. Çünkü burada her zaman bir 'yabancı' olarak görülüyorum. Vatandaşlığım olmadığı için resmi işlerimde hep zorluk çekiyorum. Devlet dairelerinde saatlerce beklemek, ek belgeler istenmesi, her işlemin benim için daha zor olması beni çok yoruyor. Sosyal hayatımda sorun yaşamıyorum ama iş devletle bir şeye geldiğinde anlıyorum ki burası benim ülkem değil. Bu yüzden bir gün mutlaka Suriye'ye döneceğim (K20, Kadın, 42, Girişimci, İlkokul Mezunlu, İdlip).

Diğer taraftan, entegrasyon sürecini başarılı şekilde tamamlayan katılımcıların ise Türkiye'de kalıcı yaşam kurma eğilimlerinin daha güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda K3'ün anlatımı, dil öğrenimi ve sosyal çevre ile entegrasyon arasındaki pozitif ilişkiyi şu şekilde vurgulamaktadır:

Burada pek yabancı hissetmiyorum. İlk geldiğimde Türkçe bilmediğim için yabancılık hissediyordum, ancak zamanla bu durum değişti. Başlangıçta dili öğrenmek benim için zor oldu ancak sonrasında daha kolay hale geldi. Mesleğimle ilgili iş bulmak zor olsa da buraya uyum sağladığımı düşünüyorum. Hatta insanlar Suriyeli olduğumu öğrendiklerinde şaşırıyorlar; çünkü Türkçemi duyunca beni buralı sanıyorlar. Burada kendimi rahat hissediyorum ve Suriye'ye dönmeyi pek düşünmüyorum. (K3, Kadın, 18, Öğrenci, Rakka)

Dil yeterliliği ve kültürel uyumun bireyin yerel topluma kaynaşmasında kritik bir faktör olduğu yukarıdaki aktarımda dikkat çekmektedir. Entegrasyon seviyesinin niteliği aynı zamanda geri dönüş ihtimalini açıkça zayıflatmaktadır. Türkiye ile Suriye arasındaki kültürel ve dilsel benzerliklerin, entegrasyon sürecine doğrudan katkı sağladığı görülmektedir. Özellikle Şanlıurfa gibi Kürt ve Arap nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, kültürel uyumun görece daha hızlı gerçekleştiği ifade edilmiştir. Bu konuda K19'un görüşleri, kültürel yakınlık ve sosyal bağların geri dönüş kararlarını nasıl etkileyebileceğini şu ifadelerle ortaya koymaktadır:

Yemeklerimiz, geleneklerimiz, hatta günlük yaşamımız bile birçok açıdan benziyor. Bu yüzden burada kendimi çok yabancı hissetmiyorum. Ailemin bir kısmı da burada, yalnız değilim. Burada uzun süredir yaşıyorum ve artık düzenim oluştu, sosyal çevrem var. Suriye'ye dönmek benim için yeniden her şeye başlamak anlamına gelir, ama burada kendimi daha rahat hissediyorum. O yüzden geri dönüşü düşünmüyorum (K19, Kadın, 36, Girişimci, Ortaokul Mezunlu, Halep).

Araştırma bulguları, Türkiye'de entegrasyon süreçlerinde ilerleme kaydetmiş bireylerin geri dönme fikrine mesafeli yaklaştığını; buna karşılık, dil engeli yaşayan, sosyal ilişkileri zayıf olan

ve aidiyet hissi düşük bireylerin Suriye'ye dönüşü bir seçenek olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Bu durum, mevcut literatürle örtüşmektedir. Özellikle dil yeterliliği, sığınmacıların hem sosyal çevreye katılımını hem de istihdam olanaklarını doğrudan etkileyen bir faktör olarak öne çıkmakta elde edilen hukuki ve ekonomik kazanımlar geri dönüşü engellemektedir (Bilecen, 2018; Kaya, 2022; Teke Lloyd vd., 2025).

Entegrasyonu etkileyen temel faktörlerden biri hukuki statüdür. Araştırma bulguları, vatandaşlık kazanan sığınmacıların Türkiye'ye aidiyetlerinin güçlendiğini ve geri dönüş ihtimallerinin azaldığını göstermektedir. Vatandaşlık, bireylerin kalma veya yeniden göç etme kararlarında önemli bir rol oynar (Kuch, 2016) ve yeni bir vatan algısı oluşturarak geri dönüş isteğini azaltır (Anniste & Tammaru, 2014). Buna karşılık, vatandaşlığı olmayan ve hukuki ayrımcılığa maruz kalan bireyler, kendilerini ait hissetmedikleri için Suriye'ye dönme planları yapmaktadır. Kibreab'ın (2003) da belirttiği gibi, hukuki destekten yoksunluk, entegrasyonu zorlaştırarak geri dönüş kararlarını teşvik eder.

Ev sahibi ülkede geçirilen sürenin uzunluğu, geri dönüş eğilimlerini doğrudan etkilemektedir. Türkiye'de uzun süre kalan ve toplumsal bağlar kuran bireylerin geri dönme ihtimalleri düşüktür. Bu bulgu, Bonifazi ve Paparusso'nun (2018) göçmenlerin kalış süresi arttıkça geri dönme niyetlerinin azaldığı, Makine'nin (2012) ise kalış süresinin aidiyet duygusunu güçlendirdiği yönündeki tespitleriyle uyumludur. Araştırmaya göre, Türkiye'de uzun süre yaşayan ve vatandaşlık kazanan bireylerin entegrasyonu daha başarılı olmuş ve kalmayı tercih etmişlerdir. Ancak, hukuki güvencesi olmayan veya geleceğe dair belirsizlikler yaşayan bireyler için geri dönüş hala geçerli bir seçenek olarak görülmektedir.

Entegrasyonu ve geri dönüşü etkileyen bir diğer faktör, sosyal ilişkilerin ve ağların niteliğidir (Ette, Sauer & Fauser, 2021). Yerel halkla güçlü bağlar kuran bireyler, kendilerini daha kabul görmüş hisseder ve bu da geri dönüş kararlarını zayıflatır. Özellikle Türkiye'de eğitim görmüş ve sosyal ağlara dâhil olmuş bireylerin geri dönme isteği daha düşüktür. Aksine, toplumla zayıf ilişkileri olan, dışlanmış hisseden ve sosyal destekten yoksun bireyler aidiyet duygusu geliştiremediği için geri dönmeye daha yatkındır. Araştırmalar, güçlü sosyal bağlara sahip olanların geri dönüş eğilimlerinin daha düşük olduğunu göstermektedir (Ergün, 2025; The Day After, 2021).

Ayrımcılık ve Dışlanma Deneyimleri

Göç sürecinin önemli bir boyutu mültecilerin yerleştiği bölgelerde karşılaştığı insan hakları ihlalleridir. Irkçılıktan ötekileştirmeye kadar varan ihlaller az veya çok birçok göç vakasında görülmektedir. Türkiye, tarihsel olarak farklı göç dalgalarına ev sahipliği yapmış bir ülke olsa da Suriyeli sığınmacıların ani ve yoğun göçü, ev sahibi toplumun bu duruma uyum sağlama kapasitesini zorlamış ve uzun vadeli entegrasyon politikalarının yetersiz kalmasına neden olmuştur. Kalış süresinin uzaması, ekonomik, kültürel ve sosyal düzeyde zamanla ortaya çıkan gerilimler sonucu Suriyeliler artan ayrımcılık ve ötekileştirme pratikleriyle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle son yıllarda değişen sosyo ekonomik koşullar, kamuoyunda mültecilere yönelik olumsuz söylemleri yaygınlaştırmış, bu da ayrımcı/dışlayıcı tutumların günlük hayatta daha görünür hâle gelmesine zemin hazırlamıştır (Ergün, 2025; Gül & Şaşman Kaylı, 2020; Kaya, 2018; Şahin, 2022, s. 2). Söz konusu değişim, sığınmacılara yönelik söylemlerin sertleşmesine ve onların geri gönderilmesi yönündeki taleplerin hem siyasi hem de toplumsal düzlemde artmasına neden olmuştur. Araştırma bulguları da bu sürecin, sığınmacıların ayrımcılık deneyimlerini artırdığını ve geri dönüş kararlarını etkileyen önemli bir faktöre dönüştüğünü göstermektedir.

Örneklem grubundan K15, Suriyeli kimliği nedeniyle günlük yaşamda ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiş; bu durumun zaman zaman geri dönüş düşüncesi yarattığını ifade etmiştir:

Birçok kez Suriyeli olduğum için dışlandığımı hissettim. Özellikle bazı insanların bakışları ve davranışları bana burada istenmediğimi düşündürüyor. İş başvurularında, günlük hayatta ya da resmi işlemlerde Suriyeli olduğumu öğrendiklerinde yaklaşımlar değişiyor. Bazen bu durum beni geri dönmeyi düşünmeye itiyor ama sonra Suriye'deki durumu hatırlıyorum ve bunun şu an için imkânsız olduğunu anlıyorum. (K15, Kadın, 24, İnşaat Mühendisi, Lisans Mezunu, Deyrizor)

Bazı katılımcılar için Türkiye'de maruz kalınan ayrımcılık, uzun vadeli yaşam kurma isteğini zayıflatmakta ve geri dönüşü daha cazip bir seçenek hâline getirmektedir. K13, ilk yıllarda toplumun daha hoşgörülü olduğunu, ancak zamanla iş ve sosyal yaşamda artan dışlanma nedeniyle kendini istenmeyen biri gibi hissettiğini belirtmiştir. Bu nedenle Suriye'ye dönmeyi düşündüğünü ifade etmiştir:

Buraya ilk geldiğimde insanlar bize daha anlayışlıydı. Ama yıllar geçtikçe her şey değişti. İş hayatında bunu çok hissettim. Daha önce çalıştığım yerlerde sorun yaşamazdım ama artık iş ararken Suriyelileri almıyoruz diye açıkça söylüyorlar. Aynı işi yaptığım halde daha az maaş alıyorum, bazen sigorta bile yapılmıyor. Sadece iş yerinde değil, sokakta bile hissediyorum bunu. Bazen insanlar bilerek benimle mesafeli konuşuyor ya da beni yok sayıyorlar. Bu yüzden burada daha fazla kalmak istemiyorum. İlk fırsatta Suriye'ye döneceğim, çünkü en azından kendi vatanımda böyle hissetmem (K13, Erkek, 33, Spor Hocası, Yüksek Lisans Mezunu, Şam).

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri hem toplumsal uyumlarını hem de geri dönüş kararlarını etkileyen önemli bir faktördür. Araştırma bulguları, ayrımcılığın geri dönüş kararlarını etkilediğini ancak bu etkinin bireyden bireye değiştiğini göstermektedir. Bazı katılımcılar, ayrımcılığı geri dönüş fikriyle ilişkilendirse de Suriye'deki güvenlik sorunları nedeniyle bu fikri hayata geçirmemektedir. Diğerleri ise ayrımcılığın artmasıyla Türkiye'de kalmaya olan isteğini kaybetmekte ve geri dönüşü ya da üçüncü bir ülkeye geçişi düşünmektedir. Dolayısıyla ayrımcılığın dozu geri dönüşü etkilemektedir. Bulgular literatürle benzerlik göstermektedir. Udovyyk ve M-Domènech, (2024), Ukraynalı mültecilerin geri dönüşünü araştırdıkları çalışmada "Tükenmişlik Dönüşü Senaryosu" (Exhaustion Return scenario) olarak tespit ettikleri durum, kültürel olarak ayrımcılığa maruz kalan Suriyelilerin durumu ile örtüşmektedir. Yerinden edilmiş Ukraynalıların geri dönüş senaryosu, öncelikle ekonomik mücadele, bitkinlik ve ruh sağlığı sorunları nedeniyle gerçekleşir. Geri dönüş fikrini besleyen unsurlar olarak, Avrupa'da istikrarlı bir iş bulamama, dili öğrenememe, yeni kültüre uyum sağlayamama ve Geçici Korumanın uzatılmaması ön plana çıkmaktadır. Diğer bazı çalışmalar da ayrımcılık, işsizlik ve dışlanmanın göçmenleri geri dönüşe yönlendirdiğini belirtmektedir (Bailey & Law, 2013; Cohen & Kranz, 2014). Türkiye'de yapılan çalışmalarda da benzer bulgular yer almaktadır. Altunoğlu (2019), Adana'daki Suriyeliler arasında dışlanma ve ayrımcılığın geri dönüş isteğini artırdığını ortaya koymuştur. Korç (2022) ise Altındağ örneğinde ayrımcılığın geri dönüş kararlarını doğrudan etkilediğini vurgulamaktadır. Ergün (2025), Gaziantep örneğinde geri dönüşü ele aldığı araştırmasında Suriyeliler içinde sosyal dışlanma düzeyi düşük olan bireylerin Türkiye'de kalmaya daha yatkın olduklarını; buna karşılık dışlanma düzeyi yüksek olanların aidiyet hissi taşısalar dahi geri dönüşe daha eğilimli olduklarını göstermiştir. Bu durum, bireylerin kendilerini psikolojik ve sosyal olarak güvende hissetmelerinin, geri dönüş kararlarını büyük

ölçüde etkilediğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bulgularımız bu bağlamda literatürle uyumludur.

Suriye'deki Sosyal Bağlar ve Anavatana Özlem

Zorunlu göç, bireylerin sadece fiziksel olarak bir yerden ayrılmalarını değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal hayatlarında da önemli değişimlere yol açmaktadır. Savaş, çatışma veya baskı gibi nedenlerle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan sığınmacılar, sadece evlerini değil, aynı zamanda tanıdık çevrelerini, sosyal destek ağlarını ve kültürel bağlarını da geride bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, onların yaşadıkları yere duydukları duygusal bağı derinden etkileyebilmektedir. Sığınmacıların geldikleri yerle olan sosyal ilişkilerini sürdürebilmeleri ya da sürdürememeleri, geri dönme kararlarını doğrudan etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bağların korunması, bireylerin Suriye'ye dönme isteğini canlı tutarken; bu bağların zayıflaması ya da tamamen kopması, geri dönüş düşüncesinin zamanla kaybolmasına neden olabilmektedir. K23 ile yapılan görüşmede, katılımcı Suriye'deki akraba ve arkadaşlarıyla olan bağlarının, geri dönüş fikrini zihninde sürekli canlı tuttuğunu ifade etmiştir. Katılımcı, halen WhatsApp ve sosyal medya gibi dijital araçlar üzerinden akrabaları ve arkadaşları ile iletişimini sürdürdüğünü belirtmiş ve Suriye'deki sevdiklerinin yanında olma arzusunun, geri dönme isteğini güçlendirdiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Yakınlarımin bir kısmı hala orada. Amcalarım, halalarım ve teyzelerimin bir kısmı orada. Aynı zamanda çocukluk arkadaşlarım da orada. Onlarla WhatsApp'tan konuşabiliyorum, sosyal medyada onların paylaşımlarını falan takip edebiliyorum. Yani onları özledim tabii ki de bir gün her şey düzelse, ilk fırsatta onların yanına gitmek isterim (K23, Erkek, 45, Reklamcı, Ortaokul Mezunu, Hama).

Öte yandan, Suriye'deki sosyal bağların zayıfladığı ya da tamamen koptuğu durumlarda ise geri dönüş fikrinin daha önemsiz hale geldiği görülmektedir. Örneğin K18 ile yapılan görüşmede, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Şu an orada pek tanıdık kimse kalmadı. Akrabalarım da arkadaşlarım da dünyanın farklı yerlerine dağıldı gittiler. Onlarla da arada sırada bayramdan bayrama konuşuyoruz. Yani Suriye'de pek bağım yok diyebilirim. O yüzden oraya geri dönmek için bir sebep de kalmadı. (K18, Erkek, 25, İnşaat Mühendisi, Lisans Mezunu, Dera).

Görüldüğü gibi Suriye'deki sosyal bağlar ile anavatana duyulan duygusal özlem ve bağlılık, bazı sığınmacılar için geri dönüş düşüncesini canlı tutarken bazıları için de yitirilen bağların geri dönüşe ket vurduğu anlaşılmaktadır. İki eğilim halinde çıkan bulgular, literatürle uyumludur. Korç'un (2022, s. 86) çalışması, özlem ve menşe ülkeye duyulan aidiyetin, güvenlik kadar öncelikli olmasa da geri dönüş kararlarını etkileyen bir faktör olduğunu göstermektedir. Kaya'nın (2022, s. 83) araştırmasında da akrabalık ve sosyal bağ kaybının, özellikle geri dönüşü reddetme eğilimlerine yol açtığını saptanmıştır. Nitekim Haug (2012), aileyi göçün önemli bir belirleyicisi olarak tarif eder. Ona göre özellikle bireyin aile içindeki rolü, aile içindeki sosyalleşme ve aile tarafından sağlanan sosyal ağ göç motivasyonları üzerindeki etkilidir. Hane halkı içinde gerçekleşen her bir geri dönüş göçü vakası, geri kalan hane halkı üyeleri için geri dönüş göçü olasılığını artırmaktadır. Bu da göç kararlarındaki sosyal bağlamın önemini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla geri dönüş motivasyonunun yalnızca güvenlik veya kamusal hizmetler gibi gerekçelerle değil, aynı zamanda sosyal bağlar ve duygusal yakınlık gibi daha öznel unsurlarla da şekillendiği görülmektedir.

Suriye’deki Kentsel Koşullar

Suriye’de 2011 yılında başlayan ve uzun yıllar süren iç savaş, yalnızca insani krizlere değil, aynı zamanda ülkenin fiziksel ve kurumsal altyapısında ciddi bir çöküşe yol açmıştır. Savaşın yol açtığı yıkım, temel hizmetlerin sunumunu sekteye uğratmış, elektrik, su, sağlık ve eğitim gibi hayati alanlarda büyük ölçüde aksamalara neden olmuştur (UNCHR, 2023). Bu koşullar, Suriye’ye geri dönüşü düşünen sığınmacılar için önemli bir caydırıcı unsur olarak öne çıkmaktadır. Geri dönüş kararı, sadece güvenlik algısıyla değil; aynı zamanda yaşamın sürdürülebilirliği, temel hizmetlere erişim ve ekonomik faaliyetlerin yeniden başlamasıyla da doğrudan ilişkilidir. Kentsel altyapının tahrip olması ve kamusal hizmetlerin yetersizliği, birçok Suriyelinin ülkelerine dönme kararını ertelemesine veya tamamen reddetmesine neden olmaktadır. Araştırma kapsamında K2 ile yapılan görüşmede, altyapı eksikliği, temel ihtiyaçlara erişimde yaşanan zorluklar ve savaşın neden olduğu yıkımın geri dönüşü ertelediği anlaşılmıştır:

Suriye’de artık dönebileceğim bir ev bile yok. Savaş yüzünden mahallemiz tamamen yıkıldı, yollar tahrip olmuş, altyapı diye bir şey kalmamış. Elektrik kesintileri sürekli oluyor, su zaten sık sık bulunamıyor. Burada en azından temel ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum ama Suriye’de nasıl yaşayacağımı bile kestiremiyorum. Sadece bir eve sahip olmak da yetmez, hastane yok, düzenli sağlık hizmetleri yok. İnsanlar hastalandığında bile tedavi olamıyorlar. Bu şartlar değişmeden geri dönüşü düşünmem mümkün değil. (K2, Erkek, 24, İnşaat Mühendisi, Lisans Mezunu, Rakka)

Suriye’de devam eden savaşın kentsel hizmetlerde oluşturduğu ağır tahribat mültecilerin geri dönüş kararında temel bir faktördür. Ekonomik kriz, yüksek işsizlik oranları ve kentsel hizmetlerin yetersizliği katılımcıların geri dönüş kararlarını olumsuz etkileyen başlıca nedenler arasında yer almaktadır. Savaşın neden olduğu ekonomik çöküş, iş imkânlarının neredeyse yok denecek kadar azalması ve temel yaşam koşullarının sürdürülemez hale gelmesi, birçok sığınmacının geri dönüş konusunda ciddi tereddütler yaşamasına neden olmaktadır. Özellikle eğitim sisteminin büyük ölçüde zarar görmesi ve genç bireylerin eğitim hayatlarına devam etme şanslarının sınırlı olması, geri dönüş fikrini daha da zayıflatmaktadır. Bu durum, K10 kodlu kadın mültecinin aktarımına şöyle yansımaktadır:

Suriye’de şu an çalışabileceğim bir iş yok, zaten ekonomi tamamen çökmüş durumda. İnsanlar en temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorlanıyorlar. Burada en azından bir iş bulma şansım var. Ayrıca, eğitime devam etmek istiyorum. Suriye’de okulların çoğu ya yıkıldı ya da yeterli eğitim veremeyecek durumda. Eğer dönersem eğitim hayatım yarıda kalacak ve geleceğim belirsiz hale gelecek. Bu şartlar altında geri dönmek benim için mümkün değil. (K10, Kadın, 22, Lisans Öğrencisi, İdlib)

Öte yandan, bazı katılımcılar için Suriye’de sahip oldukları mülkler, topraklar ve iş yerleri, geri dönüşü teşvik eden en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Uzun yıllar boyunca Türkiye’de yaşamış olsalar da Suriye’de maddi varlıklarını koruma ve yeniden kullanma imkânı, geri dönüş fikrini şartlı olarak olumlu hale getirebilmektedir. Özellikle, evlerine dönebilme ve kendi işlerini tekrar kurabilme düşüncesi, bazı bireylerin Türkiye’de karşılaştıkları ekonomik ve sosyal zorlukları göz önünde bulundurarak geri dönüşü bir alternatif olarak değerlendirmelerine yol açmaktadır. Ancak, bu bireyler için de geri dönüşün temel şartı,

Suriye'de güvenlik ve istikrarın sağlanmasıdır. K24 ile yapılan görüşmede, bu durum şöyle izah edilmektedir:

Suriye'de kendi evim var, burada ise yıllardır kira ödüyorum. Kendi topraklarıma geri dönmek ve hayatıma devam etmek istiyorum. Orada bir iş yerim vardı, eğer durum düzelse tekrar açabilirim. Burada hep geçici gibi hissettim, ama Suriye'de en azından kendi evimde olacağım. Ancak şu an için dönmek güvenli değil. Savaş tamamen biter, sokaklar güvenli hale gelirse ve işlerimi yeniden kurabileceğimi görürsem, o zaman geri dönüş benim için en iyi seçenek olur. (K24, Erkek, 48, Esnaf, İlkokul Mezunlu, Haseke)

Yukarıdaki aktarımlarda görüldüğü gibi Suriye'deki kentlerin durumu, sığınmacıların geri dönme kararlarını doğrudan etkileyen ve çoğunlukla bu isteği azaltan önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. 2011 yılında başlayan iç savaş sonrasında ülkede büyük bir altyapı tahribatı yaşanmış, bu durum hem yaşam alanlarını hem de temel hizmetlerin sunulmasını ciddi şekilde olumsuz etkilemiştir. Özellikle kırsal bölgelerde yıkım oranı %90'a ulaşırken, şehir merkezlerinde ise su, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerde ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. Savaşın neden olduğu altyapı eksikliği, hizmet yetersizliği ve ekonomik çöküş nedeniyle geri dönüş, bazı kişiler tarafından şu an için gerçekçi bir seçenek olarak görülmemektedir. Elektrik, su, sağlık ve eğitim hizmetlerinin halen yetersiz olması, insanların geri dönme kararını zorlaştırmaktadır (SARD MEAL Department, 2024, s. 5-6). Altyapıdaki bu kötü durum, sadece iç savaşın sonucu değil; aynı zamanda uygulanan uluslararası yaptırımların yol açtığı ekonomik baskıyla da ilişkilendirilmektedir. Enerji altyapısının büyük bölümü zarar görmüş ve bugün kapasitesinin oldukça altında çalıştığı bildirilmiştir. 2011–2021 yılları arasında sadece petrol sektöründe 91,5 milyar dolarlık bir kayıp yaşanmıştır (Kozul-Wright, 2025). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), savaşın Suriye'ye toplam maliyetini 800 milyar dolar olarak hesaplamış ve ülke ekonomisinin eski seviyesine dönmesinin 50 yıldan fazla süreceğini öngörmüştür (Besheer, 2025). Bazı kişiler için, Suriye'de sahip olunan ev veya iş yeri gibi mülkler, güvenlik ve istikrar sağlandığında geri dönüşü teşvik eden bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu kişilerde dahi geri dönüş kararı, altyapının ve ekonominin düzelmesine ve toplumsal güvenliğin garanti altına alınmasına bağlı görülmektedir. Bu durum, geri dönüş kararlarının her birey için aynı şekilde şekillenmediğini ve maddi koşulların etkisinin farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, geri dönüş kararlarında mülkiyet ve konut sorunları da önemli bir engel olarak durmaktadır. Sığınmacıların ülkelerinde bıraktıkları hak ve alacaklarının akıbetinden emin olmamalarında Suriye Hükümeti'nin varlıklara el koyma kararı etkilidir (Dalaman&Lehimler, 2021, s.284). Çünkü mevcut rejimin bu konuda evrensel hukuka bağlı olmadığı bilinen bir gerçektir.

Öte yandan UNHCR'nin 2025 verilerine göre, mültecilerin %61'inin Suriye'de evi bulunmasına rağmen, %81'i bu evlerin ya tamamen yıkıldığını ya da oturulamayacak durumda olduğunu belirtmiştir (UNHCR, 2025). Bu durum, geri dönüşün önündeki en büyük yapısal engellerden biri olarak kabul edilmektedir. Geri dönüşün sadece fiziki bir hareket değil, aynı zamanda yeniden yerleşim ve topluma yeniden katılım süreci olduğu düşünüldüğünde, konut güvenliği ve hukuki belirsizliklerin giderilmesi hayati önem taşımaktadır.

SONUÇ

2011'de başlayan Suriye iç savaşı, ülkede büyük bir istikrarsızlık ve güvensizlik ortamı üretmiş; bu durum Suriyeli sığınmacıların geri dönüş eğilimlerini doğrudan etkilemiştir. Türkiye'nin izlediği açık kapı politikası ve coğrafi konumu nedeniyle özellikle sınır illeri, yoğun bir

sığınmacı akınına uğramıştır. Şanlıurfa bu süreçte önemli bir merkez hâline gelirken, başlangıçta hoşgörülü olan toplumsal yaklaşım, pandemi, deprem, politik gerilimler ve ekonomik krizlerin de etkisiyle yerini önemli ölçüde ayrımcılık ve dışlamaya bırakmıştır. Bu durum, sığınmacıların geri dönüş tartışmalarını daha görünür hale getirmiştir. Sığınmacıların geri dönüş süreci, yalnızca menşe veya ev sahibi ülke tarafından tek taraflı olarak belirlenemeyecek kadar çok boyutlu ve karmaşık bir olgudur. Bu çalışmada Şanlıurfa örneğinde Suriyelilerin geri dönüş göçüne dair yaklaşımları analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, Suriyeli sığınmacılar arasında koşulsuz gönüllü bir geri dönüş eğiliminin olmadığını ortaya koymuştur. İki ana eğilim halinde çıkan bulgulara katılımcıların bir kısmı, koşullar ne olursa olsun Suriye'ye geri dönmeyi reddetmekte; diğer kısmı ise ancak belirli şartlar sağlandığında geri dönmeyi mümkün görmektedir. Her iki grup açısından da güvenlik geri dönüş için temel engelleyici bir faktördür. Diğer yandan belirli düzeyde entegrasyon ve vatandaşlık almış olmak kalışı pekiştirirken kısıtlı entegrasyon ve vatandaşlıktan mahrum olma geri dönüşü motive etmektedir. Ayrımcılık ve dışlanma deneyimi diğer faktörlerle birlikte değerlendirilmekte geri dönüş kararlarında bireysel farklılaşmaya yol açmaktadır. Ayrımcılık ve dışlanmanın dozuna göre kimi Suriyeliler geri dönüşü düşünürken kimisi de güvenlik ve mevcut rejimin varlığı gibi nedenlere bağlı olarak ayrımcılığa boyun eğip kalmayı seçmektedir. Güçlü sosyal bağlar, bireylerin Suriye'ye dönme isteğini canlı tutarken; bu bağların zayıflaması ya da tamamen kopmuş olması geri dönüş düşüncesinin zamanla kaybolmasına yol açmaktadır. Benzer durum vatan özlemi için de geçerlidir. Bağların, mülkiyet durumlarının sağlam olduğu örneklerde vatan özlemi geri dönüşü düşünebilir hale getirirken maddi ve manevi kayıpların yüksek olduğu örneklerde bu durum geçersiz olmaktadır. Suriye'deki kentsel koşullar mevcut haliyle geri dönüşü engellerken olası altyapının inşasına, ekonominin düzelmesine ve toplumsal güvenliğin garanti altına alınmasına bağlı olarak geri dönüş kararında şartlı dönüşü gündeme getirmektedir.

Geri dönüş kararı bireysel bir tercih gibi görünse de esasen menşe ve hedef ülkedeki sosyo ekonomik ve politik faktörlerle doğrudan ilişkilidir. Bu durum Suriyeli nüfusa dair politikaların gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim güvenlik kaygıları, baskıcı rejim ve belirsiz bir gelecek algısı, dönüş ihtimalini azaltmaktadır. Bu nedenle, geri dönüş göçünün sağlıklı ve sürdürülebilir olabilmesi için hem menşe ülkede hem de uluslararası düzeyde ciddi reformlara ve kapsayıcı politikalara ihtiyaç vardır. Uluslararası hukuk doğrultusunda politik baskı, zorunlu askerlik ve keyfi tutuklamalar gibi tüm antidemokratik uygulamalar sona erdirilmeli, mültecilerin temel hakları güvence altına alınmalıdır. Uluslararası gözlem mekanizmaları bu bağlamda önemli bir girişim olacaktır. Ayrıca, geri dönenlerin barınma, sağlık, eğitim ve istihdam gibi temel kamusal hizmetlere erişimi sağlanmalı; ekonomik ve toplumsal entegrasyonları için destek mekanizmaları geliştirilmelidir. UNHCR ve diğer kurumların da vurguladığı gibi, yeniden entegrasyon programları işlemezse, geri dönenler yeni bir yerinden edilme riskiyle karşı karşıya kalabilir. Geri dönüş politikalarının başarılı olabilmesi için her düzeyden mülteci grupların beklenti, görüş ve ihtiyaçları sürecin merkezine alınmalıdır. Sadece devletler ya da uluslararası kuruluşlar değil, doğrudan sığınmacılar da karar alma süreçlerine aktif biçimde dahil edilmelidir. Mülkiyet haklarının korunması, toplumsal uzlaşının sağlanması ve geri dönen bireylerin sosyal-kültürel haklarının güvence altına alınması, uzun vadeli bir çözüm için büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Suriyeli sığınmacıların gönüllü, onurlu ve güvenli bir şekilde geri dönebilmeleri için kapsamlı, insan hakları temelli ve çok aktörlü politikalara ihtiyaç vardır. Güvenlik, hukuki

istikrar ve temel kamusal ve kentsel hizmetler sağlanmadan, geri dönüş sürecinin başarıya ulaşması mümkün değildir. Dolayısıyla, sürdürülebilir bir çözüm için hem ev sahibi ülkelerin yaklaşımı hem de uluslararası toplumun sorumluluğu yeniden değerlendirilmelidir. Diğer yandan kalan grupların yerel entegrasyonu için de çok boyutlu, kapsayıcı eğitim faaliyetleri ve politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, Şanlıurfa'daki Suriyeli sığınmacıların geri dönüş eğilimlerini analiz ederek, sürecin çok yönlü yapısını gözler önüne sermiştir. Araştırma sonuçları, yalnızca bireysel geri dönüş niyetlerini değil, aynı zamanda yerel toplumsal dinamiklerin, ekonomik olanakların ve kültürel etkileşim ve aidiyetlerin geri dönüş kararları üzerindeki etkilerini anlamaya imkân tanıyarak Şanlıurfa bağlamında literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Geri dönüşün diğer Suriyeli topluluklar açısından nasıl algılandığı ve menşe-ev sahibi ülkelerdeki itici ve çekici faktörlerin daha sistematik biçimde analiz edilmesi, göç ve dönüş süreçlerinin daha sağlıklı anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- ADMSP. (2021). *Forcibly disappeared in Syrian detention centers*. Retrieved from <https://www.admsp.org/wp-content/uploads/2021/07/Forcibly-Disappeared-in-SyrianEN.pdf>
- Akkan, I., & Aksu, F. (2023). Suriye krizinde mezhepçiliğin araçsallaştırılması [Instrumentalisation of sectarianism in Syrian crisis]. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(1), 154–179. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1212968>
- Alrababah, A., Masterson, D., Casalis, M., Hangartner, D., & Weinstein, J. (2023). The dynamics of refugee return: Syrian refugees and their migration intentions. *British Journal of Political Science*, 53, 1108–1131. <https://doi.org/10.1017/S0007123422000667>
- Altunoğlu, D. (2019). *Uluslararası geri dönüş programları çerçevesinde Suriyeli mültecilerin geri dönüş eğilimleri ile ilgili inceleme: Adana ili örneği* (Unpublished master's thesis). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
- Amnesty International. (2021, September 7). *Syria: You're going to your death – Violations against Syrian refugees returning to Syria*. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/documents/mde24/4583/2021/en/>
- Anniste, K., & Tammaru, T. (2014). Ethnic differences in integration levels and return migration intentions. *Demographic Research*, 30(13), 377–412.
- Bailey, A. J., & Law, A. K. (2013). Return migration and Hong Kong's diverse circuits of mobility. *Asian Geographer*, 30(1), 21–35.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1–15.
- Bartram, D., Poros, M., & Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar* (I. A. Tuncay, Trans.). Ankara: Hece Yayınları.
- Besheer, M. (2025, February 20). UN estimates economic cost of Syria's war at \$800 billion. *Voice of America*. Retrieved from <https://www.voanews.com/a/un-estimateseconomic-cost-of-syrias-war-at-800->
- Bilecen, T. (2018). Geri dönüş göçüne etki eden faktörler: Göç literatürüne eleştirel bir bakış [Factors affecting return immigration: A critical look at migration literature]. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 11(56), 138–144. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185638986>
- Bonifazi, C., & Paparusso, A. (2018). Remain or return home: The migration intentions of first-generation migrants in Italy. *Population, Space and Place*, 25(2), e2174.
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328–352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Cassarino, J.-P. (2004). Theorising return migration: The conceptual approach to return migrants revisited. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2), 253–279.

- Castelli, F. (2018). Drivers of migration: Why do people move? *Journal of Travel Medicine*, 25(1), 1–7. <https://doi.org/10.1093/jtm/tay040>
- Cerese, F. P. (1974). Expectations and reality: A case study of return migration from the United States to Southern Italy. *International Migration Review*, 8(2), 245–262.
- Cohen, N., & Kranz, D. (2014). State-assisted highly skilled return programmes, national identity and the risk(s) of homecoming: Israel and Germany compared. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(5), 795–812.
- Constant, A., & Massey, D. S. (2002). Return migration by German guestworkers: Neoclassical versus new economic theories. *International Migration*, 40(4), 5–38. <http://dx.doi.org/10.1111/1468-2435.00204>
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2021). *Araştırma tasarımı: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Çeviri Ed.:Engin Karadağ, 5. Basım, İstanbul: Nobel Yayınları.
- Dalaman, Z. B., & Lehimler, H. M. (2021). Suriyeli sığınmacı sorununun bir başka boyutu: Suriye’de bıraktıkları hakların korunması ve mülkiyetlerinin iadesi. *Göç Dergisi*, 8(2), 267–289. <https://doi.org/10.33182/gd.v8i2.698> (Original work published 31 Temmuz 2021).
- Demir, R. (2022). *Gönüllü geri dönüş için kalıcı çözümler: Türkiye’deki Suriyeliler ve Afganlar* (Unpublished doctoral dissertation). Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Ankara.
- Dustmann, C. (1995). Savings behavior of migrant workers—a life cycle analysis. *Zeitschrift für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften*, 115, 511–533.
- Dustmann, C., & Weiss, Y. (2007). Return migration: Theory and empirical evidence from the UK. *British Journal of Industrial Relations*, 45(2), 236–256.
- El Hakim, Y. (2019). *Return Lebanese migrants and their post-return experience: Tripoli case study* (Unpublished master’s thesis). Lebanese American University, School of Arts and Sciences.
- Erdoğan, M. (2020). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ergün, Y. (2025). Göç sonrası yerleşikleşme ve geri dönüş iradesi arasındaki gerilim: Suriyeli sığınmacıların geri dönüş niyetlerinin çok boyutlu analizi. *The Journal of Social Sciences*, 2025(76), 310–331. <https://doi.org/10.29228/SOBIDER.81536>
- Ette, A., Sauer, L., & Fauser, M. (2021). Settlement or return? The intended permanence of emigration from Germany across the life course. In M. Erlinghagen, A. Ette, N. F. Schneider, & N. Witte (Eds.), *The global lives of German migrants* (pp. 115–130). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-67498-4_6
- Fillimonau, V., & Mika, M. (2019). Return labour migration: An exploratory study of Polish migrant workers from the UK hospitality industry. *Current Issues in Tourism*, 22(3), 357–378.
- Galor, O., & Stark, O. (1990). Migrants' savings, the probability of return migration and migrants' performance. *International Economic Review*, 31(2), 463–467. <https://doi.org/10.2307/2521092>
- Geyik Yıldırım, S. (2023). Gönüllü geri dönüş: Uluslararası deneyimler ve Türkiye. *Liberal Düşünce Dergisi*, (110), 181–205. <https://doi.org/10.36484/liberal.1276412>
- Gmelch, G. (1980). Return migration. *Annual Review of Anthropology*, 9, 135–159.
- Göç terimleri sözlüğü. (2013). *Uluslararası Göç Örgütü [IOM]* (2nd ed.). Retrieved from https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Gül, M., & Şaşman Kaylı, D. (2020). Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrencilerinde sosyal dışlanma algısı üzerine nitel bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 985–1007.
- Harmoon Araştırma Merkezi. (2022). *Türkiye’deki Suriyelilerin, Suriye’ye geri dönme hakkındaki tutumları*. İstanbul: Harmoon Center for Contemporary Studies.
- Haug, S. (2008). Migration networks and migration decision-making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 585–605. <https://doi.org/10.1080/13691830801961605>
- Haug, S. (2012). *Migration and return migration: The case of Italian migrants in Germany*. Retrieved from <http://www.kakanien.ac.at/beitr/diganth/labourmigration/SHaug1.pdf>
- Human Rights Watch. (2013, October 25). *Syria: Counterterrorism court used to stifle dissent*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2013/06/25/syria-counterterrorism-courtused-stifle-dissent>

- İçduygu, A., & Ayaslı, E. (2019). Geri dönüş siyaseti: Suriyeli mültecilerin dönüş göçü ihtimali ve gelecek senaryoları. *MiReKoc Çalışma Notları*, 39(8).
- İçduygu, A., & Nimer, M. (2019). The politics of return: Exploring the future of Syrian refugees in Jordan, Lebanon and Turkey. *Third World Quarterly*, 40(10), 1908–1926. <https://doi.org/10.1080/01436597.2019.1675503>
- Jusoor Araştırma Merkezi. (2024, July 3). 2024 ortalarında Suriye'deki yabancı güçlere ait askeri mevzilerin haritası. Retrieved from <https://www.jusoor.com/suriyeharita-2024>
- Kanbir, F. (2020). Geç modern çağda eve dönüş. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(25), 3851–3873. <https://doi.org/10.26466/opus.634744>
- Karademir, D., & Doğan, M. (2019). Suriyeli mültecilerin mekânsal analizi: Şanlıurfa örneği. *Cografya Dergisi*, 39, 111–124. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2019-0053>
- Kaya, M. (2017). *Türkiye'deki Suriyeliler: İç içe geçişler ve karşılaşmalar*. İstanbul: Hiperyayın.
- Kaya, M. (2022). İnanç temelli Suriyeli mülteci topluluklarda geri dönüş eğilimleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Special Issue), 74–89. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1096087>
- Kayaoğlu, A., Şahin-Mencütek, Z., & Erdoğan, M. M. (2021). Return aspirations of Syrian refugees in Turkey. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/15562948.2021.1955172>
- Kibreb, G. (2003). Citizenship rights and repatriation of refugees. *International Migration Review*, 37(1), 24–73. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00129.x>
- King, R. (Ed.). (1986). *Return migration and regional economic problems*. London: Croom Helm.
- Korç, S. (2022). *Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin görüşlerinin incelenmesi: Ankara Altındağ örneği* (Unpublished master's thesis). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Koser, K., & Kuschminder, K. (2015). *Comparative research on the assisted voluntary return and reintegration of migrants*. Geneva: International Organization for Migration.
- Kozul-Wright, A. (2025, January 8). Rebuilding Syria's economy: Can stability return after war? *Al Jazeera*. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/economy/2025/1/8/rebuilding-syrias-economy-can-stability-return-after-war>
- Köseoğlu Darılmaz, F. (2022). *How do refugees decide on their future home? A qualitative analysis of return decision of Syrians in Turkey* (Unpublished master's thesis). Koç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
- Kuch, A. (2016). Naturalization of Burundian refugees in Tanzania: The debates on local integration and the meaning of citizenship revisited. *Journal of Refugee Studies*, 30(3), 468–487.
- Loveluck, L. (2019, June 2). Assad urged Syrian refugees to come home. Many are being welcomed with arrest and interrogation. *The Washington Post*. Retrieved from https://www.washingtonpost.com/world/assad-urged-syrian-refugees-to-come-home-many-are-being-welcomed-with-arrest-and-interrogation/2019/06/02/54bd696a-7bea-11e9-b1f3-b233fe5811ef_story.html
- Makina, D. (2012). Determinants of return migration intentions: Evidence from Zimbabwean migrants living in South Africa. *Development Southern Africa*, 29(3), 365–378. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2012.706034>
- Müller-Funk, L., & Fransen, S. (2022). I will return strong: The role of life aspirations in refugees' return aspirations. *International Migration Review*, 57(4), 1157–1189. <https://doi.org/10.1177/01979183221131554>
- Newbold, K. B. (1997). Race and primary, return, and onward interstate migration. *The Professional Geographer*, 49(11), 1–14.
- Palloni, A., Massey, D. S., Ceballos, M., Espinosa, K., & Spittel, M. (2001). Social capital and international migration: A test using information on family networks. *American Journal of Sociology*, 106(5), 1262–1298. <https://doi.org/10.1086/320817>

- Penninx, R. (2009). *Decentralising integration policies: Managing migration in cities, regions and localities* (Policy network paper). Retrieved from [https://www.researchgate.net/publication/254916795 Decentralising integration policies managing migration in cities regions and localities](https://www.researchgate.net/publication/254916795_Decentralising_integration_policies_managing_migration_in_cities_regions_and_localities)
- Perruchoud, R., & Redpath, J. (2017). *Uluslararası göç hukuku: Göç terimleri sözlüğü* (2nd ed.). Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).
- SARD MEAL Department. (2024). *Rapid needs assessment report – December 2024*. Syrian Arab Republic. Retrieved from <https://reliefweb.int>
- Stark, O. (1995). Return and dynamics: The path of labor migration when workers differ in their skills and information is asymmetric. *The Scandinavian Journal of Economics*, 97(1), 55–71. <https://doi.org/10.2307/3440829>
- Sunata, U. (2014). Tersine beyin göçünde sosyal ağların rolü: Türkiyeli mühendislerin Almanya'dan geriye göç deneyim ve algıları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 85–96.
- Şahin, M., & Kaya, M. (2023). Harran Üniversitesi'ndeki Suriyeli öğrencilerin geri dönüş eğilimleri. In *Göç, kent ve uyum: Yükseköğretimde göçmenler* (pp. 75–100). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Şahin-Mencütek, Z., & Meininghaus, E. (2023). *Syrian refugee returns, reintegration experiences and risks* (ISIM Working Paper). Bonn: Bonn International Centre for Conflict Studies (BICC).
- Şirin Öner, N. A. (2013). Barış inşa sürecinin önemli unsuru: Bosna-Hersek'te yerlerinden edilmişlerin geri dönüşü. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 1–22.
- Tarhan, Ö. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politik okuryazarlığa ilişkin görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 649–669.
- Teke Lloyd, A., Aksu Kargın, İ., Kurtoglu, A., & Sirkeci, İ. (2025). Return of Syrians: Myth or reality. *Border Crossing*, 15(1), 33–53. <https://doi.org/10.33182/bc.v15i1.2905>
- The Day After. (2021). *Between integration and return: The reality of new Syrian refugees in Europe. A survey of refugees in Germany, France, the Netherlands, and Sweden*. Istanbul: The Day After. Retrieved from <https://www.tda-sy.org>
- Udoviyk, O., & M-Doménech, R. (2024). Anticipating return migration to Ukraine: Participatory foresight with Ukrainians displaced to Spain. *Data & Policy*, 6, e48. <https://doi.org/10.1017/dap.2024.45>
- UNHCR. (2012). *The state of the world's refugees: In search of solidarity*. Retrieved from <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/4fc5ceca9.pdf>
- UNHCR. (2023). *Global trends*. Retrieved from <https://www.unhcr.org/global-trends>
- UNHCR. (2025, February 7). *Regional flash update: Syria situation crisis (Update #13)*. Retrieved from <https://www.unhcr.org>
- Voices for Displaced Syrians Forum (VDSF). (2021). *Is Syria safe for return? Returnees' perspective*. Retrieved from <https://124.im/76Ky>
- Yıldırım Yücel, Z. (2019). *Ulus devlet, mültecilik ve menşe ülkeye geri dönüş: Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteciler* (Unpublished doctoral dissertation). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C., Çekmez, E., & Bütüner, S. Ö. (2012). Fenomenografik araştırma yöntemi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 6(2), 77–102.
- Yılmaz-Şener, M., & Türgeç, G. (2018). Kesin dönüş mü, yoksa tekrar göç etme hazırlığı mı? Nitelikli Türk göçmenlerin Almanya ve Amerika'dan geriye göçü. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 311–377.
- Zeyneloğlu, S., & Sirkeci, İ. (2014). Türkiye'de Almanlar ve Almancılar. *Göç Dergisi*, 1(1), 77–118.

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH**Return Migration of Syrians in Türkiye: The Case of Şanlıurfa**

Return migration represents a significant dimension of the broader migration process and requires analysis from both voluntary and forced migration perspectives. While voluntary return decisions are largely shaped by individual motivations, forced migration renders the process far more complex. In the literature, return is generally defined as the act of individuals voluntarily or forcibly returning to their country of origin or a previous place of residence after a prolonged stay abroad. However, existing scholarship has tended to focus predominantly on economic migration, leaving forced migration experiences underrepresented and the structural factors influencing refugees' return decisions insufficiently examined. This study seeks to address this gap by exploring the return intentions of Syrian refugees residing in Turkey, specifically within the border province of Şanlıurfa, which offers a distinctive context due to its geographical position, socio-cultural characteristics, and long-standing role as host to a significant Syrian population.

The research employed a qualitative approach within a phenomenological framework, using in-depth interviews as the primary method of data collection. Between April 2023 and July 2024, interviews were conducted with twenty-six Syrian refugees living in the central districts of Şanlıurfa—Eyyübiye, Haliliye, and Karaköprü—with the assistance of an interpreter. The data were analyzed thematically. Findings indicate that unconditional voluntary return is largely absent among participants. Two main tendencies were identified: one group categorically rejected return under any circumstances, while the other considered return possible only under certain conditions. Across both perspectives, security emerged as the most decisive factor shaping return decisions. Integration and access to citizenship in Turkey reinforced the desire to remain, whereas limited integration and the absence of citizenship status made the prospect of return more likely. Experiences of discrimination and social exclusion produced varied responses: for some, these experiences encouraged the consideration of return, while for others, persistent insecurity in Syria outweighed such pressures, leading them to remain in Turkey despite exclusion. Strong familial and social ties, as well as preserved property in Syria, sustained the possibility of return, while the weakening of such ties or significant material and emotional losses diminished it. Moreover, the deteriorated urban, economic, and security conditions in Syria currently function as major barriers to return, though many participants indicated that improvements in infrastructure, economic recovery, and guarantees of safety might make conditional return conceivable.

These findings highlight that return migration cannot be explained solely through individual agency but must be understood in relation to the broader socio-economic and political contexts of both origin and host countries. Security concerns, authoritarian governance, compulsory military service, arbitrary detentions, and the perception of an uncertain future collectively reduce the likelihood of return. For voluntary, safe, and sustainable return to become possible, substantial reforms in the country of origin and constructive international cooperation are required. Equally important is the need to place refugees' expectations and needs at the center of return processes. Ensuring property rights, access to essential services such as housing, healthcare, education, and employment, and fostering social reconciliation are crucial for long-term sustainability. Without such measures, return policies risk producing renewed displacement and instability.

The study concludes that, at the time of fieldwork, the necessary conditions for voluntary, safe, and dignified return were not present for Syrian refugees. Their return intentions remain multidimensional, dynamic, and conditional upon both individual circumstances and structural factors. These findings underscore the importance of future research conducted with different themes and diverse samples to advance a more comprehensive understanding of return migration in forced displacement contexts.